

Gunnar Björck och hans ensamma kamp för Serafimerlasarettet

Lars Werkö

KI:s undervisningskliniker i medicin

Beskrivningen av den utveckling som ledde till att Serafimerlasarettet lades ner 1980 kompliceras av en rad omständigheter kring bedrivande av sjukvård och medicinsk utbildning i Stockholm under tiden efter andra världskrigets slut:

Den ökade satsningen på läkarutbildningen vid Karolinska Institutet ledde till ett starkt ökat intag av studenter till denna, i flera etapper från 120 studenter per år till 360. Statsmakternas beslut att överföra alltmer av sjukvårdens drift till landstingen (eller motsvarande). Successivt överläts ansvaret också för de statliga undervisningssjukhusen till den lokale sjukvårdshuvudmannen, börjande med Serafimerlasarettet 1968.

Karolinska Institutet i sin tur behandlade ärendena i särskilda utredningar, i utbildningsnämnden och i den medicinska fakulteten. Rektorsämbetet för Karolinska Institutet formulerade Institutets slutliga ställningstagande.

Det är mot denna bakgrund man skall se utvecklingen för Serafimerlasarettet. Detta sjukhus som länge hade intagit en ledande position i fråga om sjukvård, klinisk forskning och medicinsk undervisning i Stockholm, började ifrågasättas under 1900-talets mitt. Detta skedde både genom sjukhusets läge centralt i Stockholm och genom byggnadernas ålder. När Karolinska Institutet flyttade de prekliniska institutionerna från nedre delen av Kungsholmen till Solna, ingick i planeringen att även de kliniska institutionerna skulle följa med.

Serafimerlasarettets roll som undervisningssjukhus

I Sverige har den medicinska undervisningen alltid varit starkt beroende av att vara kopplad till högklassig sjukvård.

Serafimerlasarettet var fram till andra världskriget KI:s enda undervisningssjukhus, men var trots detta aldrig ens ett något så när fullständigt sådant.. Hur fylldes då denna roll?

Ämnet intern medicin dominerade redan tidigt på Serafimerlasarettet med två medicinska kliniker.

Karolinska Institutets fram till 1940 enda undervisningssjukhus, Serafimerlasarettet, omfattade således de kliniska ämnena kirurgi, neurologi och medicin samt patologi. Röntgenologi hade tillkommit, liksom anesthesiologi. Den kirurgiska institutionen avsåg under trettioåret neurokirurgi med Herbert Olivecrona som kraftfull chef, och i dess kölvatten utvecklades också neuroradiologi som särskild klinisk specialitet.

När Karolinska Institutet äntligen fick ytterligare ett undervisningssjukhus, Karolinska Sjukhuset i Solna 1940, flyttade först den ena medicinska kliniken, ledd av Nanna Svartz, från Serafimerlasarettet, och flera år senare neurologi, neurokirurgi och neuroradiologi. Genom dessa förändringar kom sjukvården på Serafimerlasarettet så småningom att endast omfatta medicin och kirurgi samt vissa stödfunktioner.

Serafimerlasarettets två medicinska kliniker hade en storhetstid under tiden före andra världskriget med de två förgrundsfigurerna i svensk internmedicin - Israel Holmgren och Hans Christian Jacobaeus - som chefer för medicinklinikerna. Den klinik som den senare ledde övertogs av Nanna Svartz 1937 efter Jacobaeus plötsliga bortgång. Den flyttade 1940 till KS när detta sjukhus började bli färdigt.

Kvar på Serafimerlasarettet fanns den andra medicinska kliniken som drabbades av en nedgångsperiod när Israel Holmgren lämnat chefskapet under senare delen av trettioåret. Själv fick jag erfarenheter av det interregnum som förelåg när jag som medicine kandidat började medicinterminen samma dag andra världskriget bröt ut den första september 1939.

Svårigheter fick Gunnar Björck emellertid snart uppleva när han väl tillträtt professuren. Varken de lokala sjukvårdshuvudmännen eller de som företrädde statens ansvar för undervisning och forskning hade vid denna tidpunkt utarbetat en genomtänkt strategi för hur framtiden skulle se ut när det gällde den viktiga frågan om sjukhus för undervisning av blivande läkare i Stockholmsområdet. Utöver den gemensamma inställningen att det behövdes mer kapacitet för detta ändamål tycks de många olika instanserna ha planerat helt och hållet efter eget skön. Det låg därmed också nära till hands att ett framtida alternativ skulle kunna vara det som GB kom att förorda, nämligen bibehållande av Serafimerlasarettet efter en nödvändig upprustning. Att han fick

till stånd en sådan måste ha upplevts som en bekräftelse på att denna tanke inte var helt omöjlig (vilket den i realiteten var).

Karolinska Institutets Undervisningssjukhus

1752 öppnas Serafimerlasarettet

1905 Serafimerlasarettet anses vara för litet (John Berg, kirurgchef)

1940 öppnas Karolinska Sjukhuset
Kirurgi från Maria
Medicin från Serafimerlasarettet

Kvarvarande kliniker på
Serafimerlasarettet: Kirurgi, Medicin, Neurologi, Neurokirurgi, Röntgen, Anestesiologi,
Kliniska laboratorier

1947 Avtal om Sabbatsberg (plan: 1961)
KI planerar för tre undervisningssjukhus

1961 Neurologi, Neurokirurgi, Neuroradiologi från
Serafimerlasarettet till Karolinska Sjukhuset

1962 Studentintaget ökas (30-45/termin i medicin, kirurgi)

1967 Avtal om S:t Görän i stället för Sabbatsberg
3:e sjukhus Enskededalen?

1960-talet Osäkerhet om S:t Görän (Enskededalen?, Huddinge ?)
Södersjukhuset och senare Danderyd sekundära sjukhus för undervisning

1969/70 Ökning av studentantal till 360/år

Kliniska studier 45 studenter/termin, uppdelade
på fyra kliniker (Södersjukhuset, Serafen, KS, HS)

1972 Avtal om S:t Görän upphävs (Huddinge)

1972 öppnas Huddinge Sjukhus
KI accepterar som provisorium två egna, två sekundära undervisningssjukhus,

1974 Serafenutredningen: från Serafen flyttas forskning och undervisning antingen 1976-77 eller 1981-83.
Det första förordas, men villkoras i förhållande till sjukvårdens lokalisering.

KIs fakultet föreslår att undervisning
flyttas till Danderyd, forskning till Huddinge, antar att detta sker 1979-80.
När fortfarande hopp om ett tredje undervisningssjukhus

1977 motion i riksdagen om Serafimerlasarettet

1978 KI utredning av flyttning av forskningsresurser från Serafimerlasarettet

1979 Utbildningsdepartementet: Biörcks enmansutredning

1980 Serafimerlasarettet läggs ned

Planering av sjukvården i Stockholm

1960-talet Utredning om utbyggnad av sjukhusvården i Stockholm

1968 Serafimerlasarettet överförs från staten till Stockholms Stad

1968 Avtal om undervisning på Södersjukhuset

1972 Storlandstinget bildas –
sammanslagning av Stockholms Stad och Stockholms Läns Landsting

Planer på Enskededalen skrinläggs

1972 Huddinge Sjukhus öppnas

1972 Avtal om undervisning på Danderyd

1980 Serafimerlasarettet läggs ned

